

3. <http://sedina.pl/index.php/2005/03/02/historia-zakadu-budowy-organw-b-grneberg/>
4. Hölscher P., Die Akademie für Kunst und Kunstgewerbe zu Breslau: Wege einer Kunstschule 1791-1932, www.verlag-ludwig.de, 2003, s. 13. ISBN 3933598508. [dostęp 21-04-2011].
5. <http://gruneberg.info/historia-zakadu>
6. Prace konserwatorskie przeprowadził mgr Marcin Fausek. Fausek M., Szmelter-Fausek B., Dokumentacja prac konserwatorskich przy prospekcie organowym wraz z szafą organową w kościele pomocniczym pw. Podwyższenia Krzyża św. Z Parafii pw. Trójcy Św. w Czaplunku. – Toruń, 2008.
7. Konserwację przeprowadziła firma organmistrzowska Mariana Dorawy z Torunia.
8. Nie ma zachowanej dokumentacji prac konserwatorskich i nie jest znany wykonawca prac.
9. Prace konserwatorskie przeprowadził mgr Marcin Fausek. Fausek M., Szmelter-Fausek B., Dokumentacja prac konserwatorskich przy prospekcie organowym wraz z szafą organową w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Bobolicach. – Toruń, 2010.

SUMMARY

Issues of technology and conservation of organ cases from Western Pomerania (Poland) on the example of three objects (from Czaplunek, Korzystno and Bobolice) and aspects of graining techniques (decorative art that imitates wood grain) which decorated organ cases will be discussed.

**Оксана Белак,
Аліна Беліловська**

РЕСТАВРАЦІЯ ПАМ'ЯТКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. З ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Описано склад та послідовність реставраційних заходів ікони "Свята княгиня Ольга" II половини ХІХ ст. Особливу увагу приділено процесу потоншення лакового покриття живопису.

Ключові слова: Реставрація, ікона, Свята княгиня Ольга, живопис, лакове покриття

У 2010 році до Центру наукової реставрації та експертизи Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника на реставрацію надійшла ікона “Свята княгиня Ольга”, датована другою половиною XIX ст. За даними інвентарної книги вона була передана до фондів Заповідника у 1986 році.

Ікона представляє рівноапостольну княгиню Ольгу – першу відому в історії давньоукраїнську жінку-християнку, з іменем якої пов’язаний початок розповсюдження християнської віри в Києві. Цю справу продовжив її онук Володимир – рівноапостольний великий князь, який після хрещення в м. Корсунь навернув у християнську віру киян, чим поклав початок поширенню християнства по всій Київській Русі. Інтерес до іконографічного відтворення образу княгині Ольги в Україні зріс наприкінці XIX – на початку XX століття.

На час надходження на реставрацію ікона перебувала у незадовільному стані.

Ікона розміром 107х46х4,3 см, складається з трьох частин, які склеєні між собою та мають кріплення типу “хвіст ластівки”. На зворотній стороні дві врізані шпуги: верхня - наскрізна, а нижня – лівостороння. Склеювання частин дощок в середній частині міцне. Знизу та зверху від краю до кріплення “хвіст ластівки” частини дошки, ймовірно, від пересихання, у місцях склеювання розкололися і розійшлися. На торцях були помітні численні грубі отвори від цвяхів, деякі з них з виходом на лицьову сторону. На правому торці ікони - розтріскування деревини. Також мали місце окремі літні отвори від діяльності жука-деревоточця. Вся поверхня дошки зі звороту та шпуги були пофарбовані олійною фарбою, патьоки від якої заходили на бокові торці. Пофарбування виявилось потертим та щільно забрудненим.

Левкас ікони білий, щільний, частково втрачений по периметру. Живопис виконаний олійними фарбами. У центральній частині та на тлі фону ікони спостерігалось відшарування левкасу від основи у вигляді закритих здутин з втратами фарбового шару з ґрунтом та декілька глибоких подряпин. По краях зображення фігури були помітні значні вм’ятини ґрунту з фарбовим шаром, ймовірно, від басми або шат, що раніше щільно прилягали до поверхні живопису. Подекуди відмічено кракелюр, що пливе. Покривний шар живопису лаковий на основі м’яких смол, товстий, нерівномірний, значно потемнілий. Пилове забруднення у вигляді піску, порошок та ворсинок щільно в’їлося у шар лаку. На зображенні фігури княгині Ольги були чітко виражені сліди розкладання лакової плівки у вигляді білих плям. На живописній поверхні виявлено пізні реставраційні чинки – це грубі пастозні тонування олійними фарбами, які значно потемніли, та доповнення левкасу вище та нижче рівня авторського шару живопису.

Фото 1. Ікона "Свята Княгиня Ольга" до реставрації

Фото 2. Фрагмент ікони "Свята Княгиня Ольга" до реставрації

На основі візуальних обстежень було сформовано хід практичної роботи, яка складалася з консерваційних та реставраційних заходів. Спочатку було проведено антисептування всієї поверхні ікони 3%-м водно-спиртовим розчином з катаміном АБ. Далі проводилося місцеве укріплення фарбового шару та ґрунту з використанням 5%-го осетрового клею з антисептиком. В місцях здутин на закріплюючу заклеюку додатково накладався вантаж (мішечок з піском). За допомогою обценьків були видалені старі цвяхи з торців. Потім з торців та звороту ікони було знято щільне пилове забруднення. Грубі патьки олійної фарби на торцях вибірково видалялися ланцетом. Усі втрати деревини, а саме: отвори від цвяхів, літні отвори від жука-деревоточця, розколини - доповнювалися масою з дерев'яної тирси з осетровим клеєм. Пересушена деревина дошки насичувалася воско-скипідарним розчином, а живопис був ретельно відчищений від забруднення вологим способом з використанням поверхнево-активних речовин. У місцях втрат підводився реставраційний ґрунт, який після потоншення шару авторського лаку був тонований олійними фарбами в тон авторського живопису.

Найскладнішою частиною практичної роботи стало виконання багатоетапного потоншення товстого, значно потемнілого авторського лако-

Фото 3. Фрагмент ікони "Свята Княгиня Ольга" до реставрації

Фото 4. Фрагмент ікони "Свята Княгиня Ольга" до реставрації

вого шару та пізніх грубих тонувань. Для цього спершу було проведено апробацію реагенту на невеликій ділянці у нижній частині ікони. Після чого для потоншення лакового покриття було вирішено використати розчин етилового спирту та пінену, співвідношення яких підбиралося поетапно. А саме: при пробному нанесенні розчину спирту з піненом у співвідношенні 1:1 лаковий шар розм'якшувався, але дуже швидко загусав, тому вміст спирту було доведено до співвідношення 6:4. Сам процес потоншення лакового шару здійснювався за допомогою ватних тампонів. Але їх використання викликало небажане сильне налипання ворсинок вати до лаку та небажану нерівномірність потоншення лакового покриття. Тому в процесі роботи було прийнято рішення потоншувати лаковий шар за допомогою плаского пензля. Таким чином, змочений у розчині пензель, проходячи по поверхні ікони, частково забирає на себе лак та пізні тонування. Цей процес відбувався у декілька етапів, між якими витримувався час для затвердіння лакового шару.

Фото 5. Ікона "Свята Княгиня Ольга"
після реставрації

Потоншення лаку ускладнювалося налипанням пилового забруднення, що в'їлося – пісок, порохня, ворсинки, - видалення яких було виконано за допомогою медичного скальпеля. Також складність у роботі викликали пізні нашарування у вигляді грубих, місцями пастозних тонувань згори втрат фарбового шару з ґрунтом до деревини основи, з заходом на авторський лаковий шар. Ці нашарування видалялися одночасно з потоншенням авторського лаку. Пастозні мазки та згустки живописних чинок були вибрані за допомогою очного ланцету.

Після багаторазового потоншення лакового покриття, під дією реагенту, місця розкладання лакової плівки відновилися лише частково, тому регенерацію було завершено методом нанесення диметилсульфоксиду на поверхню у межах видимих плям. Процес здійснювався плоским м'яким пензлем.

В процесі реставрації поступово і м'яко лаковий шар потоншився і вирівнявся, видалилися щільні пилові забруднення, а живопис став виглядати яскравішим та світлішим.

Усі консерваційно-реставраційні роботи здійснювалися провідним науковим співробітником, художником-реставратором станкового олійного живопису III категорії О.М.Белак. В результаті проведених заходів відкрився авторський живопис твору, виконаний професійним майстром. Ікона отримала цілісний експозиційний вигляд.

На іконі Свята княгиня Ольга зображена на повний зріст, фігура видовжена по вертикалі. Тло має вохристо-червоний колір угорі, повільно змінюється донизу та стає темно-коричневим. Тепла палітра кольорів м'яко переходить від одного кольору до іншого.

Вбрання княгині – не традиційне, однак символізує її князівську владу. На плечах королівська мантия з хутром та імператорська корона на голові. Сукня – яскраво червона, спадає м'якими складками донизу. Свята Ольга правою рукою тримає хрест, а ліву притисла до грудей. Риси обличчя – витончені, благородні, погляд спрямований догори. Про святість Ольги свідчить сяючий німб навколо голови.

Після закінчення комплексної реставрації ікона XIX століття "Свята княгиня Ольга" зайняла своє почесне місце серед пам'яток виставки "Спадок святого князя Володимира", що відкрилася 28 липня 2010 року на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

Фото 6. Фрагмент ікони "Свята Княгиня Ольга" після реставрації

SUMMARY

Oksana Belak

Alina Belilovska

**THE RESTORATION OF THE MONUMENT
TO THE PAST XIX CENTURY FROM NATIONAL**

KIEV-PECHERSK HISTORICAL AND CULTURAL RESERVE

The authors of this article told the story about the restoration of the Saint Olga icon from National Kiev-Pechersk Historical and Cultural Reserve. They paid special attention to the process of removing varnish covering on the painting in oil.

Key words: Restoration, Saint Olga icon, painting in oil, varnish covering

Barbara Maria Gawęcka

**RESTAURACJA KATEDRY SANDOMIERSKIEJ
NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU**

Стаття спрямована на те, щоб приблизити тему реставрації Сandomірського кафедрального собору, яка відбулася наприкінці XIX і початку XX століть. Реставрація з XIX століття зберегла дуалізм стилю собору: вона включає в себе облицювання фасадів, добудову ганку з неоготичним дзвоном з північного боку і реставрацію збережених барокових елементів фасаду і рококового інтер'єру костелу. На початку XX століття були відкриті і відреставровані фрески презбітерію.

Celem artykułu jest przybliżenie tematyki konserwacji katedry sandomierskiej, która miała miejsce na przełomie XIX i XX wieku.

W owym czasie oprócz wyżej wymienionej świątyni restaurowano – na terenach dzisiejszej Polski – także między innymi katedrę kielecką, tarnowską, krakowską, wrocławską, płocką, przemyską.

W 1818 roku kościół kolegiacki w Sandomierzu pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny bullą Piusa VII – Ex imposita Nobis, został podniesiony do godności katedry, a kapituła kolegiacka przekształcona została w katedralną. Od czasu podniesienia kościoła do rangi katedry był on kilkakrotnie poddawany restauracjom, które w znaczny sposób zmieniały jego wygląd¹. W latach 20. XIX w. otynkowano budynek na zewnątrz – jak zauważył ks. Józef Rokoszny – około r. 1825 biskup Burzyński, ulegając ówczesnej modzie kazał kościół zewnątrz otynkować, aby zaś nowy tynk lepiej się trzymał starej cegły, trzeba było ją siekierami naciosywać. Ale na próżno! 500-letnia staruszka odrzuciła prędko nową niewłaściwą dla siebie szatę i znów biskup Goldtman musiał dużym nakładem odczyszczać pobiałę i wygładzać nacięcia². Biskup Józef Joachim Goldtman zamienił także południowy, boczny przedsionek kościoła na kaplicę